

УДК 355.415 (477)

В.М. Серватюк, О.І. Угринович

Національний університет оборони України, Київ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Запропоновано перспективні напрямки реформування системи тилового забезпечення Збройних Сил України на основі аналізу організації матеріально-технічного забезпечення збройних сил провідних держав світу. Зроблено висновок, що система планування та організації тилового забезпечення повинна мати структури для виконання завдань щодо суто тилового, а також інших видів забезпечення, пов'язаних з логістикою. Визначено завдання стаціонарної та мобільної складових сил та засобів тилового забезпечення в різні періоди підготовки та застосування Збройних Сил України.

Ключові слова: система, матеріальне забезпечення, логістика.

Вступ

Постановка проблеми. Досвід історії війн і воєнних конфліктів показує, що у кожній успішно проведеній воєнній компанії, операції, бою, як і у кожній поразці, необхідно, поряд з іншими причинами, шукати позитивні та негативні сторони у роботі тилу – його організації, можливостях і способах тилового забезпечення.

У всі періоди історії найбільший вплив на хід збройної боротьби здійснювали наступні фактори:

- своєчасне, повне і безперервне забезпечення військ матеріальними засобами: продовольством, озброєнням, боеприпасами;
- стан шляхів і наявність транспортних засобів, що забезпечують своєчасне підвезення запасів;
- медичне забезпечення бойових дій;
- у більш пізні періоди історії – забезпечення паливом і ремонт озброєння та техніки.

Тил як спеціальна організація забезпечення військ виник разом з появою регулярних армій. Із зростанням чисельності військ принцип "війна кормить війну" вже не спрацьовував – ресурсів території, на якій велась збройна боротьба, не вистачало. Виникла необхідність завчасного створення запасів матеріальних засобів та доставки їх військам.

У X віці Київський князь Святослав Ігорович, для утримання запасів під час походів своїх дружин, створював обозні загони. Ці загони можна вважати першими військовими органами тилу у древніх слов'ян. У міру збільшення чисельності військ, тривалості воєнних кампаній, значення наявності запасів зростали та поступово збільшувались їх розміри. Виникла необхідність в створенні стаціонарних баз постачання.

Роль тилу підвищувалась із створенням регулярних армій, які необхідно було забезпечувати не тільки продовольством, спорядженням, амуніцією, фуражем, але і зброєю та боеприпасами. В 17-18 віках виникає система централізованого забезпечення

військ з армійських баз і складів, так звана "магазинна система".

На початку XX століття, в Російсько-японській війні зародився фронтовий і армійський тил, в 1910 році була створена перша автомобільна рота, в 1914 році організовано дорожню службу і службу пально-мастильних матеріалів.

В роки Другої світової війни розвиток системи тилового забезпечення здійснювався за наступними напрямками:

- створення централізованої системи управління тилом;
- підвищення маневреності підрозділів забезпечення, оперативності функціонування органів управління тилом;
- упорядкування системи забезпечення військ матеріальними засобами;
- встановлення раціональних норм утримання запасів матеріальних засобів, їх ешелонування;
- визначення відповідальності вищих органів управління тилом за підвезення матеріальних засобів у підпорядковані війська;
- забезпечення комплексного використання всіх видів транспорту.

Таким чином, розвиток тилу завжди здійснювався паралельно з розвитком збройних сил і способів ведення війни, операції і бою. Нові види озброєння, бойової техніки, способи ведення бойових дій висували свої вимоги до тилового забезпечення, змушували виробляти більш сучасні форми організації тилу і способи тилового забезпечення.

У свою чергу удосконалення тилу сприяло більш ефективному застосуванню нових способів дій, максимальному використанню наявних сил та засобів, досягнення перемоги в бою, операції і війні у цілому у більш короткі терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі тенденції та перспективи розвитку тилового забезпечення Збройних Сил (ЗС) України розглянуті в

[1-5], де проаналізовано становлення системи матеріально-технічного забезпечення (МТЗ) ЗС України, визначено загальні напрямки її розвитку. Аналіз організації матеріально-технічного забезпечення ЗС провідних держав проведено в основному матеріалі дослідження на основі даних, викладених в [6 – 8].

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення тенденцій розвитку системи тилового забезпечення на основі аналізу організації МТЗ на прикладі ЗС провідних держав Європи та Близького Сходу.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Аналіз організації матеріально-технічного забезпечення ЗС провідних держав.

Федеративна Республіка Німеччина. Сучасне поняття логістичного забезпечення ЗС Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) охоплює не тільки питання МТЗ, а й такі аспекти, як забезпечення пожежної безпеки, безпеки використання озброєння та боєприпасів, радіаційного, хімічного та бактеріологічного захисту (РХБЗ), інфраструктурне забезпечення, а також охорони навколишнього середовища в районах застосування військових підрозділів.

Відповідно до Концепції логістичного забезпечення Бундесверу, основним з органів управління логістичного забезпечення Бундесверу є IV управління Головного штабу ЗС ФРН (німецький аналог J-4 штабів відповідного рівня у країнах НАТО). Назва управління "Тил (Логістика) Бундесверу; Захист від зброї масового ураження та завдання захисту".

На нього покладено виконання завдань з планування, організації та керівництва логістичним забезпеченням Бундесверу, у тому числі закордонних місій, а також вирішення завдань з організації захисту ЗС від зброї масового ураження.

Виконання завдань щодо організації централізованого логістичного забезпечення військ як на території ФРН, так і в зонах бойового застосування за кордоном покладаються на Базові сили Бундесверу.

З жовтня 2012 року на базі Відомства логістичного забезпечення Бундесверу, яке забезпечувало процеси постачання озброєння, його експлуатацію й обслуговування, та Центру логістичного забезпечення Бундесверу, відповідно до нової структури Базових сил формується Командування логістичного забезпечення Бундесверу, яке матиме у своєму складі 6 батальйонів логістичного забезпечення, спеціальний інженерний батальйон та Центр логістичного забезпечення Бундесверу. Зазначений Центр є основним виконавчим елементом системи логістичного забезпечення, стаціонарною структурою Базових сил, в якій сконцентровані всі можливості по розподілу та забезпеченню основних послуг МТЗ.

Заслуговує на увагу досвід ФРН щодо логістичного забезпечення застосування Бундесверу у за-

кордонних місіях. В рамках всебічного забезпечення участі контингенту Бундесверу у закордонній місії, питання логістичного забезпечення координуються Оперативним командуванням Бундесверу.

До виконання окремих завдань МТЗ участі військових контингентів ФРН в миротворчих та антитерористичних операціях все більше залучаються німецькі комерційні структури.

Водночас застосування аутсорсингу в умовах проведення закордонних військових операцій за участю ЗС ФРН має певні обмеження, які визначаються з огляду на низку факторів:

- інтенсивність проведення операцій та бойових дій;

- наявність та можливості сил і засобів органів логістики Бундесверу щодо всебічного забезпечення національного військового контингенту;

- собівартість послуг комерційних структур у порівнянні з витратами на залучення наявних військових/державних підрозділів, а також наявність відповідного бюджетного фінансування;

- рівень розвитку інфраструктури країни, де проводиться операція.

Зазначена система є гнучкою та кінцевими критеріями у кожному конкретному випадку виступають якість наданих послуг, надійність роботи комерційної структури а також фінансова доцільність.

Франція. В 2009-2010 роках з метою оптимізації загальної адміністрації ЗС та раціоналізації повсякденного забезпечення військ завершено створення Міжвидового командування адміністрації та підтримки Штабу ЗС Франції (Le Commandement interarmées de l'administration et du soutien, COMIAS). Адміністративні функції, логістична та тилова підтримка покладені на це міжвидове Командування (COMIAS).

Командувач COMIAS має статус заступника начальника Штабу ЗС Франції з питань загального та адміністративного забезпечення військ. У його підпорядкуванні знаходиться штаб, до складу якого увійшли представники трьох видів ЗС Франції.

Створення єдиного міжвидового Командування COMIAS дозволило оптимізувати адміністративний та логістичний ресурс ЗС Франції, а також вивести зі складу видів ЗС Франції, Генерального управління з озброєння (DGA) Міністерства оборони (МО) Франції та Генерального адміністративного секретаріату (SGA) МО Франції тиллові та адміністративні структури з дублюючими функціями.

Міжвидове Командування COMIAS належить до центрального рівня управління ЗС Франції. Основне завдання – координація діяльності та забезпечення функціонування міжвидових баз оборони (bases de défense, BDD), які на регіональному рівні забезпечуватимуть адміністративну, логістичну та тилову підтримку військ.

База оборони – це адміністративна військова одиниця, яка створена за територіальною ознакою з метою об'єднання зусиль по всебічному адміністративному, логістичному та тиловому забезпеченню дислокованих в її зоні відповідальності (близько 30 км) військових частин та підрозділів.

Мета створення баз оборони:

- раціоналізація логістичного та адміністративного забезпечення військ та зменшення загальних витрат на їх утримання;

- економія бюджетних коштів оборонного відомства та їх подальше перенацілювання для підвищення рівня оперативної готовності військ, їх бойової підготовки, а також проведення заходів з оновлення озброєння та військової техніки;

- покращення умов функціонування особового складу;

- проведення повсякденного безперебійного логістичного та адміністративного забезпечення частин та підрозділів ЗС Франції;

- виведення зі складу бойових підрозділів структур логістики та загальної адміністрації.

Організаційно-штатна структура бази оборони має гарантувати комплексну логістичну, адміністративну та тилову підтримку усіх без виключення військових підрозділів, частин та угруповань МО Франції, які дислокуються в зоні відповідальності бази оборони. Організаційна побудова бази оборони залежить від її типу, а також від кількості частин та підрозділів, що дислокуються на її території.

Туреччина. Система тилового забезпечення ЗС Туреччини охоплює органи управління, центри, групи і підрозділи забезпечення, різноманітні бази і пункти базування, склади, допоміжні кораблі, заводи та ремонтні підрозділи.

Загальне керівництво тилом ЗС Туреччини здійснює Генеральний штаб (ГШ) через Головне управління МТЗ ГШ. До складу Головного управління МТЗ ГШ Туреччини (J-4) входять: управління тилу; інженерне управління; управління транспорту; медичне командування ЗС Туреччини.

Міністерство національної оборони відповідає за МТЗ та постачання для всіх видів ЗС згідно з потребами, визначеними ГШ по узгодженню з командуваннями видів ЗС та у відповідності з виділеними коштами. Головні управління тилу видів ЗС Туреччини (J-4) здійснюють планування і контроль тилового забезпечення та командувань тилу видів, які є відповідальним за виконання тилового забезпечення видів ЗС.

Командування тилу Сухопутних військ (СВ) Туреччини призначене для всебічного МТЗ СВ, включаючи закупівлю, довгострокове зберігання, технічне обслуговування та заводський ремонт озброєння і військової техніки, постачання до військ запчастин, паливо-мастильних, ремонтно-будівельних та інших матеріалів. Крім цього, у складі об'єднань та з'єднань СВ Туреччини існують управлінські структури та підрозділи тилового та МТЗ, зокрема:

- управління тилу армійського рівня – здійснюють планування та координацію тилового забезпечення.

- відділи тилу бригадного рівня – виконують завдання з тилового забезпечення частин, планують та організують закупівлю продуктів харчування щоденного використання.

У складі Військово-морських Сил Туреччини відсутнє окреме командування тилу. Функції тилового забезпечення покладені на Центри (групи) морського (тилового) забезпечення, центри артилерійсько-технічного забезпечення, військово-морські бази та пункти базування та дивізіон суден тилового забезпечення.

Командування тилу Військово-повітряних Сил (ВПС) Туреччини виконує завдання з тилового забезпечення частин через центри постачання і технічного обслуговування ВПС, які працюють і в якості центрів технологічного ремонту.

Крім цього, підрозділи тилового, артилерійсько-технічного та МТЗ перебувають у складі кожної авіабази (сім авіабаз) 1 та 2 авіаційних командувань, а також на військових аеродромах та військових майданчиках цивільних аеродромів.

Ізраїль. В армії оборони Ізраїлю, яка практично постійно виконує бойові завдання, вирішення завдань воєнної логістики покладається на Управління тилового забезпечення (УТЗ), яке в структурі центральних органів управління ЗС знаходиться на рівні з основними видами військ і підпорядковане безпосередньо начальнику генерального штабу.

Начальнику УТЗ підпорядковане управління логістики, яке включає центри продовольчого і речового постачання, транспортне управління, управління поставок і зберігання пального, управління поставок і зберігання боєприпасів, управління будівництва військових об'єктів, управління зберігання військового майна, ремонтно-відновлювальне управління.

Крім того, начальнику УТЗ підпорядковані війська зв'язку, електроніки і комп'ютерів, військово-медична служба, а також начальники служб озброєння і постачання зі своїми штабами.

Суть реформи військової логістики, яка зараз проводиться в ЗС Ізраїлю полягає у всебічній централізації служб тилового забезпечення за рахунок скорочення багаточисельних тилових служб в ланках батальйон – бригада з передачею функцій на рівень дивізія – військовий округ.

Відповідно до нової концепції основні ресурси військової логістики сконцентровані на рівні військових округів. Здійснюється перехід на територіальне розміщення і концентрацію ресурсів.

В підрозділах логістики запроваджені електронні системи контролю за потоками матеріальних засобів (так звана система повної видимості активів). Система дає можливість оперативному складу служб логістики отримувати в реальному часі інформацію про використання всіх матеріальних ресурсів, марш-

рути їх руху, контрольні і часові показники. Кожен елемент матеріальних ресурсів – літак, судно, танк, гармата, контейнер, вантажна машина має електронну картку, на шляхах переміщення матеріальних потоків встановлені ворота електронного контролю, які автоматично зчитують інформацію і передають її в штаби різних рівнів і центри військової логістики.

Ще одним напрямком реформування військової логістики ізраїльської армії стала тенденція поступового впровадження аутсорсингу. Це і виробництво танків, і утримання складів військового майна, військове будівництво.

Разом з тим, є і негативний досвід: приватизація військових їдалень призвела до того, що в деяких випадках рівень обслуговування знизився, а витрати збільшились. Аутсорсинг в медичному забезпеченні виявився неефективним – вартість послуг цивільних лікарів виявилась значно вищою ніж витрати на військово-медичну службу.

Російська Федерація. 3 січня 2011 року Російська Федерація (РФ) перейшла на нову систему забезпечення. З двох самостійних видів забезпечення військ (сил) – технічного та тилового – сформована єдина система МТЗ під керівництвом заступника міністра оборони.

Інтегрована система на всіх рівнях включає оптимізовані структури тилу і озброєння, що наділені функціями із забезпечення військ (сил) усіма видами озброєння та військової техніки та інших матеріальних засобів, їх експлуатації і ремонту.

Служби МТЗ оперативного-стратегічних командувань здійснюють забезпечення міжвидових угруповань військ. До складу системи МТЗ військового округу входять мобільні та стаціонарні сили і засоби. Основою мобільної компоненти є бригади МТЗ постійної готовності.

Одним з найважливіших елементів системи МТЗ РФ є елемент залучення спеціалізованих організацій для виконання завдань з обслуговування військових частин, військових містечок та інших об'єктів інфраструктури МО РФ, це – ВАТ ОБОРОНСЕРВІС, а в деяких випадках і сторонні цивільні організації.

2. Визначення перспективних напрямків реформування системи тилового забезпечення Збройних Сил України.

В результаті аналізу організації функціонування та розвитку систем матеріально-технічного (тилового) забезпечення у арміях провідних країн світу, визначено ряд стійких тенденцій:

- централізація планування та організації МТЗ на рівні головного органу управління ЗС;

- впровадження територіальної системи забезпечення військових частин незалежно від належності їх до того чи іншого виду ЗС;

- зменшення проміжних ланок забезпечення, зосередження основних зусиль в центральних, територіальних органах і безпосередньо там, де здійс-

нюються витрати матеріально-технічних засобів – у підрозділах;

- автоматизація процесів управління матеріальними потоками;

- впровадження аутсорсингу – передача цивільним підрядникам значного ряду функцій тилового забезпечення;

- постійне зростання обсягу завдань з матеріального забезпечення військ.

На підставі проведеного аналізу автори прийшли до висновку, що система планування та організації тилового (матеріально-технічного, логістичного) забезпечення повинна мати структури для виконання завдань щодо тилового (у нашому розумінні), технічного, медичного, транспортного забезпечення, забезпечувати розміщення (розквартирування) військ. Можливо також виконувати окремі завдання щодо інженерного забезпечення, РХБЗ та зв'язку.

Таким чином, аналіз показує, що у мирний час основою системи тилового забезпечення ЗС України доцільно мати стаціонарну складову сил та засобів:

- у Центрі та на оперативному рівні – об'єднані центри забезпечення, склади, бази;

- на тактичному рівні – стаціонарну базу військових частин, що виконують завдання тилового забезпечення військ за територіальним принципом (незалежно від підпорядкування).

Її завдання:

- організація та здійснення тилового забезпечення частин постійної готовності, заходів бойового чергування, підготовки військ (сил) та їх життєдіяльності;

- забезпечення у тиловому відношенні постійної бойової та мобілізаційної готовності військ (сил);

- утримання недоторканого запасу матеріальних засобів у визначених обсягах, їх своєчасне оновлення та якісне зберігання;

- забезпечення постійної готовності сил і засобів тилового забезпечення до виконання завдань за призначенням;

- організація належного утримання та експлуатації техніки тилу і майна.

У ході стратегічного розгортання стаціонарна складову сил та засобів тилового забезпечення виконує завдання тилового забезпечення військ за територіальним принципом та розгортає мобільну складову сил та засобів тилового забезпечення (бригади, полки матеріального забезпечення).

Завдання:

- виконання комплексу завчасно спланованих заходів щодо тилового забезпечення військ (сил) під час приведення їх у готовність до виконання завдань за призначенням та створення угруповань військ (сил) у визначених операційних зонах (районах), для гарантованого виконання завдань оборони держави, а також розгортання сил і засобів тилового забезпечення.

В подальшому, у ході ведення операцій (під час ліквідації прикордонного збройного конфлікту та у

ході відсічі збройної агресії) повинна використовуватись як мобільна, так і стаціонарна складова сил та засобів тылового забезпечення.

Завдання:

- створення угруповань сил і засобів тылового забезпечення у визначених операційних зонах, маневр силами та засобами;

- забезпечення розгортання (перегрупування) резервів та виконання інших завдань.

Наявність мобільної складової сил та засобів тылового забезпечення Центру і оперативної ланки (бригади, полки матеріального забезпечення) дає можливість розосередити запаси матеріальних засобів, ешелонувати їх по глибині оперативної побудови військ, підвищити їх живучість, рухомість, значно прискорити подачу їх споживачам.

На наш погляд, основними проблемними питаннями в організації тылового забезпечення ЗСУ є наступні:

- відсутність єдиної системи планування підвезення матеріальних засобів та транспортного забезпечення;

- невідповідність термінів готовності військових частин та установ МТЗ термінам готовності бойових військових частин;

- відсутність підрозділів охорони у складі тылових частин (установ);

- необхідність перегляду та нормативного визначення обсягів утримання та порядку ешелонування запасів ракет, боєприпасів, пально-мастильних матеріалів, продовольства, речового та іншого військово-технічного майна, враховуючи способи застосування, бойові завдання та перспективну структуру ЗС України.

Висновки

Таким чином, врахування передового досвіду матеріально-технічного (тылового) забезпечення

провідних держав, його аналіз та творче застосування дозволить здійснити поступовий перехід до сучасної, єдиної та цілісної системи МТЗ ЗС України, при цьому не втратити управління системою забезпечення військ і не допустити втрат фінансових та матеріальних ресурсів.

Список літератури

1. Кивлюк В.С. Погляди на формування та функціонування системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / В.С. Кивлюк // Наука і оборона. – 2006. – № 2. – С. 22-27.
2. Романченко І.С. Погляди на розвиток системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / І.С. Романченко В.О. Шуєнкін // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 22-27.
3. Гороховський С. Тил Збройних Сил України: надійність в ім'я боєздатності / С. Гороховський // Військо України. – 2011. – № 1. – С. 26-29.
4. Харченко В.П. Загальні напрямки розвитку МТЗ / В.П. Харченко // Збірник наукових праць ЦНДІ ЗС України. – 2001. – № 1 (14). – С. 94-99.
5. Задерієнко С.І. Тенденції та перспективи розвитку тылового забезпечення Збройних Сил України [Електронний ресурс] / С.І. Задерієнко. – Режим доступу: <http://tyl.at.ua/news/2011-11-13>.
6. Шульман А. Военная логистика Израильской армии [Електронний ресурс] / А. Шульман // Военно-промышленный курьер. – 2008. – № 6 (222). – Режим доступу: <http://vpk-news.ru/articles/3846>.
7. Сербіненко Б.А. Материально-техническое обеспечение как основа военной логистики [Електронний ресурс] / Б.А. Сербіненко // LogisticTime. – Режим доступу: <http://logisticstime.com/news/materialno-technicheskoe-obespechenie-kak-klyuchevoe-zveno-voennoj-logistiki>.
8. Сумец А.М. Логистика в Вооруженных силах НАТО и Бундесвера [Електронний ресурс] / А.М. Сумец // LogisticTime. – Режим доступу: <http://logisticstime.com/news/logistika-v-vooruzhennykh-silax-nato-i-bundesvera>.

Надійшла до редколегії 28.02.2013

Рецензент: канд. військ. наук доц. В.І. Лазоренко, Національний університет оборони України, Київ.

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ТЫЛОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В.Н. Серватюк, О.И. Угринович

Предложены перспективные направления реформирования системы тылового обеспечения Вооруженных Сил Украины на основе анализа организации материально-технического обеспечения вооруженных сил ведущих государств мира. Сделан вывод, что система планирования и организации тылового обеспечения должна иметь структуры для выполнения задач сугубо тылового, а также других видов обеспечения, связанных с логистикой. Определены задачи стационарной и мобильной составляющих сил и средств тылового обеспечения в разные периоды подготовки и применения Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: система, материальное обеспечение, логистика.

PERSPECTIVE DIRECTIONS OF REFORMING THE LOGISTICS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

V.N. Servatuk, O.I. Ugrinovich

Offered promising directions for reforming the system logistics support to the Armed Forces of Ukraine on the basis of the analysis of logistic support for the armed forces of the leading states in the world. A conclusion is done, that the system of planning and organization of logistic support must have structures for implementation of tasks especially logistic, and also other types of providing, related to logistic. Tasks are certain stationary and mobile making forces and facilities of logistic support in different periods of preparation and application of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: system, financial providing, logistic.